

ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΣΚΕΨΕΙΣ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ C-413/23 P (ΕΕΠΔ V. ΕΣΕ) ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΔΕΕ)

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την έναρξη ισχύος του Κανονισμού 2016/679 (εφεξής: ΓΚΠΔ)¹, ο διάλογος μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών και του ΔΕΕ σχετικά με το δίκαιο προστασίας δεδομένων έχει ενισχυθεί. Αυτό αποτυπώνεται στην αύξηση των προδικαστικών ερωτημάτων από τη μεριά των πρώτων, τα οποία ζητούν διευκρινίσεις σε βασικές έννοιες, όπως ο ορισμός των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και οι νόμιμοι λόγοι επεξεργασίας². Κατά την ερμηνεία των εν λόγω ζητημάτων, η πάγια νομολογία του ΔΕΕ παρέχει προτεραιότητα στα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων έναντι των συμφερόντων των υπευθύνων επεξεργασίας³, υιοθετώντας μια τελολογική προσέγγιση που υπογραμμίζει τον πρωταρχικό στόχο του ΓΚΠΔ να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας των υποκειμένων όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων τους⁴.

Θεόδωρος Ρέντζιος
Υπ. Δρ Δικαίου & Βιοηθικής,
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης,
Πάντειο Πανεπιστήμιο,
Υπότροφος ΕΥ Greece

¹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων).

² Βλ. S. Lindroos-Hovinheimo, *Who Controls our Data? The Legal Reasoning of the European Court of Justice in Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein and Tietosuojavaltuutettu v. Jehovan todistajat*, *Information and Communications Technology Law* 2019, σελ. 226.

³ Βλ. M. Tzanou, *Data Protection as a Fundamental Right Next to Privacy? Reconstructing a not so New Right*, *International Data Privacy Law* 2013, σελ. 94.

⁴ Σχετικά με την εκτεταμένη χρήση της τελολογικής ερμηνείας από το ΔΕΕ βλ. σχετικά M. Tzanou, *Balancing Fundamental Rights: United in Diversity? Some Reflections on the Recent Case Law of the European Court of Justice*

Η απόφαση C-413/23 P, η οποία εκδόθηκε από το πρώτο τμήμα του ΔΕΕ στις 4 Σεπτεμβρίου 2025, είναι ιδιαίτερα σημαντική όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», καθότι, αποκλίνοντας από την πάγια θέση των αρχών προστασίας δεδομένων, οι οποίες έχουν αντιμετωπίσει τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα ως προσωπικά δεδομένα ανεξαιρέτως, ενισχύει το υψηλό επίπεδο προστασίας που παρέχεται στα υποκείμενα των δεδομένων με την ενσωμάτωση των εγγυήσεων τόσο του ΓΚΠΔ όσο και του Κανονισμού 2018/1725 (εφεξής: EUDPR)⁵.

Η διαφορά ανέκυψε με αφορμή απόφαση του ισπανικού τραπεζικού ιδρύματος Banco Popular, με την οποία το Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης (εφεξής: ΕΣΕ) διαβίβασε ψευδωνυμοποιημένες παρατηρήσεις των θιγόμενων μετόχων και πιστωτών στην ελεγκτική και συμβουλευτική εταιρία Deloitte, η οποία ενεργούσε ως ανεξάρτητος αξιολογητής (τρίτος). Στην απόφασή του, το Δικαστήριο παρέσχε τρεις κρίσιμες διευκρινίσεις: Πρώτον, οι προσωπικές γνώμες ή απόψεις, ως έκφραση της σκέψης ενός προσώπου, αποτελούν «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», καθώς συνδέονται κατ' ανάγκην στενά με το πρόσωπο αυτό⁶. Δεύτερον, η έννοια των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» είναι σχετική· τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα δεν συνιστούν σε κάθε περίπτωση και για κάθε πρόσωπο δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα⁷. Τρίτον, η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να παρέχει πληροφορίες στο υποκείμενο των δεδομένων ανατρέχει στο χρόνο της συλλογής των δεδομένων, πριν τα τελευταία ψευδωνυμοποιηθούν, ανεξάρτητα από το είναι ή όχι προσωπικού χαρακτήρα⁸.

II. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Η διαφορά ανατρέχει στον Ιούνιο του 2017, μετά την εξυγίανση της Banco Popular Español SA, δυνάμει του Κανονισμού 806/2014 για τον ενιαίο μηχανισμό εξυγίανσης (εφεξής: Κανονισμός EME⁹), ο οποίος οδήγησε στη δημιουργία του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ). Το ΕΣΕ ξεκίνησε μια διαδικασία για να αξιολογήσει εάν οι πρώην μέτοχοι και πιστωτές που θίγονταν δικαιούνταν αποζημίωση. Η Deloitte ορίστηκε ως ανεξάρτητος αξιολογητής, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον οι μέτοχοι και οι πιστωτές του τραπεζικού ιδρύματος θα είχαν τύχει καλύτερης μεταχείρισης αν το τελευταίο είχε τεθεί υπό κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας¹⁰.

Τον Αύγουστο του 2018, το ΕΣΕ δημοσίευσε την προκαταρκτική απόφασή του για το αν πρέπει

on Data Protection, Croatian Yearbook of European Law and Policy 53/2010, σελ. 59-60· S. Gutwirth/Y. Poullet/P. Hert/C. Terwangne/S. Nouwt (eds), *Reinventing Data Protection*, 2009· P. Kuch, *Teleology: The Missing Piece to Solving the GDPR Puzzle*, Journal of Data Protection and Privacy 28/2021, σελ. 30-31.

⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1725 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2018 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 45/2001 και της απόφασης αριθ. 1247/2002/ΕΚ.

⁶ Βλ. ΔΕΕ C-413/23 P, ΕΕΠΔ κατά ΕΣΕ, 04.09.2025, σκ. 58 και 60.

⁷ Βλ. ibidem, σκ. 76-77 και 86.

⁸ Βλ. ibidem, σκ. 102 και 112.

⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 806/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2014, περί θεσπίσεως ενιαίων κανόνων και διαδικασίας για την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και ορισμένων επιχειρήσεων επενδύσεων στο πλαίσιο ενός Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης και ενός Ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης και τροποποίησης του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010.

¹⁰ Βλ. ΔΕΕ C-413/23 P, ό.π., σκ. 13.

να χορηγηθεί αποζημίωση στους μετόχους και τους πιστωτές σε σχέση με τις δράσεις εξυγίανσης που πραγματοποιήθηκαν για την Banco Popular και την έναρξη της διαδικασίας ακρόασης, η οποία θα διεξαγόταν σε δύο φάσεις¹¹. Στην πρώτη φάση, οι θιγόμενοι μέτοχοι και πιστωτές κλήθηκαν να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους για την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης μέσω εντύπου ηλεκτρονικής εγγραφής (φάση εγγραφής), προσκομίζοντας έγγραφο ταυτότητας και αποδεικτικά κατοχής κεφαλαιουχικών μέσων του τραπεζικού ιδρύματος¹². Στη δεύτερη φάση (φάση διαβούλευσης), τα πρόσωπα των οποίων το καθεστώς ως θιγόμενων μετόχων και πιστωτών είχε ελεγχθεί από το ΕΣΕ, κλήθηκαν να υποβάλουν γραπτώς τις παρατηρήσεις τους επί της προκαταρκτικής απόφασης κατά τη φάση της διαβούλευσης μέσω ενός ηλεκτρονικού εντύπου¹³.

Το ΕΣΕ πραγματοποίησε αυτόματο φιλτράρισμα 23822 παρατηρήσεων από 2855 συμμετέχοντες στη διαδικασία, εκάστη εκ των οποίων έφερε ενιαίο αλφαριθμητικό κωδικό, ενώ, τον Ιούνιο του 2019, διαβίβασε στην Deloitte, μέσω ενός αποκλειστικού για το ΕΣΕ ασφαλούς εικονικού διακομιστή δεδομένων, 1104 παρατηρήσεις¹⁴. Στην Deloitte διαβιβάστηκαν μόνον οι παρατηρήσεις που είχαν ληφθεί κατά τη φάση της διαβούλευσης και έφεραν αλφαριθμητικό κωδικό, ενώ, κατά τη διάρκεια της σχετικής με το δικαίωμα ακρόασης διαδικασίας, η Deloitte δεν είχε πρόσβαση στη βάση των δεδομένων που συνελέγησαν κατά τη φάση της εγγραφής¹⁵.

Τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο του 2019 θιγόμενοι μέτοχοι και πιστωτές, οι οποίοι καταχώρισαν τις παρατηρήσεις τους στο ηλεκτρονικό έντυπο, υπέβαλαν στον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (εφεξής: ΕΕΠΔ) πέντε καταγγελίες, επικαλούμενοι παραβίαση του άρθρου 15 παρ. 1 στοιχ. δ' EUDPR, λόγω του ότι το ΕΣΕ δεν τους είχε ενημερώσει ότι τα δεδομένα που συνελέγησαν μέσω των απαντήσεων στο έντυπο θα διαβιβάζονταν σε τρίτους, και συγκεκριμένα, στην Deloitte και την Banco Santander, κατά παράβαση των όρων της δήλωσης εμπιστευτικότητας¹⁶. Στις 24 Νοεμβρίου 2020, ο ΕΕΠΔ εξέδωσε αναθεωρημένη απόφαση με την οποία έκρινε ότι το ΕΣΕ παρέβη πράγματι το άρθρο 15 παρ. 1 στοιχ. δ' EUDPR, επειδή αφενός η Deloitte είχε λάβει ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και αφετέρου το ΕΣΕ δεν ενημέρωσε, με τη δήλωση εμπιστευτικότητας, τους καταγγέλλοντες σχετικά με το ενδεχόμενο να κοινοποιηθούν τα δεδομένα τους προσωπικού χαρακτήρα στην Deloitte¹⁷. Εν συνεχεία, το ΕΣΕ άσκησε προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου¹⁸, το οποίο, με σχετική απόφασή του¹⁹ στις 26 Απριλίου 2023, ακύρωσε την απόφαση του ΕΕΠΔ, ενώ ο τελευταίος άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου²⁰.

¹¹ Βλ. *ibidem*, σκ. 14 και 16.

¹² Βλ. *ibidem*, σκ. 17.

¹³ Βλ. *ibidem*, σκ. 19-20.

¹⁴ Βλ. *ibidem*, σκ. 24 και 26.

¹⁵ Βλ. *ibidem*, σκ. 27 και 28.

¹⁶ Βλ. *ibidem*, σκ. 29.

¹⁷ Βλ. *ibidem*, σκ. 34.

¹⁸ Βλ. *ibidem*, σκ. 35-38.

¹⁹ Βλ. Γενικό Δικαστήριο T-557/20, *Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης (ΕΣΕ) κατά Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ)*, 26.04.2023.

²⁰ Βλ. ΔΕΕ C-413/23 P, *ό.π.*, σκ. 1.

III. ΤΟ ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΤΟΥ ΔΕΕ

Κατά την εξέταση της ενώπιόν του αίτησης αναίρεσης, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει επί τριών βασικών ερωτημάτων: *Πρώτον*, εάν οι προσωπικές απόψεις ή γνώμες μπορούν να χαρακτηριστούν ως «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» · *δεύτερον*, εάν τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα πρέπει σε κάθε περίπτωση και για κάθε πρόσωπο να αντιμετωπίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και *τρίτον*, πόσο ευρεία είναι η υποχρέωση ενημέρωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 1 στοιχ. δ' EUDPR. Αν και η εν λόγω υπόθεση αφορά στην ερμηνεία διατάξεων του EUDPR και όχι του ΓΚΠΔ, το Δικαστήριο τόνισε ότι αφενός οι δύο Κανονισμοί είναι εναρμονισμένοι και αφετέρου έννοιες όπως «προσωπικά δεδομένα²¹», «ψευδωνυμοποίηση²²» και «υποχρέωση ενημέρωσης» πρέπει να ερμηνεύονται με τον ίδιο τρόπο²³.

1. ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ Η ΑΠΟΨΕΙΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ «ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ»

Το ΔΕΕ απεφάνθη ότι οι προσωπικές απόψεις ή γνώμες, ως «έκφραση της σκέψης ενός προσώπου», συνδέονται κατ' ανάγκη στενά με το πρόσωπο αυτό και, ως εκ τούτου, θεωρούνται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα²⁴. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, όταν ζήτησε από τον ΕΕΠΔ να εξετάσει το περιεχόμενο, τον σκοπό ή τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων, δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται ότι οι παρατηρήσεις αυτές εξέφραζαν την προσωπική γνώμη ή άποψη των συντακτών τους²⁵.

Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από προηγούμενη νομολογία του ΔΕΕ²⁶. Ειδικότερα, στην υπόθεση *Nowak*, η οποία αφορούσε, μεταξύ άλλων, τις διορθώσεις εξεταστή σχετικά με τις γραπτές απαντήσεις υποψηφίου σε επαγγελματικές εξετάσεις, το Δικαστήριο, μολοντί εκτίμησε το περιεχόμενο, τον σκοπό και το αποτέλεσμα των ως άνω διορθώσεων προκειμένου να διαπιστώσει ότι αποτελούν πληροφορίες που αφορούν τον αναφερόμενο σε αυτές υποψήφιο, έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι εν λόγω διορθώσεις αφορούν επίσης τον εξεταστή που τις συνέταξε, εφόσον εκφράζουν τη γνώμη του ή την εκτίμησή του²⁷. Περαιτέρω, στην υπόθεση *IAB Europe*, το ΔΕΕ διεύρυνε την

²¹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 στοιχ. 1 ΓΚΠΔ και το άρθρο 3 στοιχ. 1 EUDPR, ως δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα νοείται «κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»)· το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας, ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου».

²² Σύμφωνα με το άρθρο 4 στοιχ. 5 ΓΚΠΔ και το άρθρο 3 στοιχ. 6 EUDPR, ως ψευδωνυμοποίηση νοείται «η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τρόπο ώστε τα δεδομένα να μην μπορούν πλέον να αποδοθούν σε συγκεκριμένο υποκείμενο των δεδομένων χωρίς τη χρήση συμπληρωματικών πληροφοριών, εφόσον οι εν λόγω συμπληρωματικές πληροφορίες διατηρούνται χωριστά και υπόκεινται σε τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν μπορούν να αποδοθούν σε ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο».

²³ Βλ. ΔΕΕ C-413/23 P, ό.π., σκ. 52.

²⁴ Βλ. *ibidem*, σκ. 58 και 60.

²⁵ Βλ. *ibidem*, σκ. 60.

²⁶ Βλ. *ibidem*, σκ. 59.

²⁷ Βλ. ΔΕΕ C-434/16, *Peter Nowak κατά Data Protection Commissioner*, 20.12.2017, σκ. 42-44.

έννοια των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», επιβεβαιώνοντας ότι πληροφορίες που περιέχονται σε μια συμβολοσειρά αποτελούμενη από συνδυασμό γραμμάτων και χαρακτήρων που επιτρέπουν την ταυτοποίηση προσώπων είναι δυνατό να εντάσσονται στην εν λόγω έννοια²⁸, ενώ, στην υπόθεση *OC κατά Επιτροπής*, υπογράμμισε εκ νέου ότι η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, ώστε να καλύπτει δυνητικά κάθε είδος πληροφοριών, τόσο αντικειμενικών όσο και υποκειμενικών, με τη μορφή γνώμης ή εκτίμησης, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω πληροφορίες «αφορούν» το υποκείμενο των δεδομένων²⁹.

Η σχολιαζόμενη απόφαση σηματοδοτεί μια σημαντική αλλαγή στο πλαίσιο αυτό. Στην προρρηθείσα υπόθεση *IAB Europe*, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι μια πληροφορία αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο όταν, λόγω του περιεχομένου της, του σκοπού της ή του αποτελέσματός της, συνδέεται με ταυτοποιήσιμο πρόσωπο³⁰. Στην υπό εξέταση υπόθεση, το ΔΕΕ δεν παρέκκλινε μεν από το κριτήριο αυτό, πλην όμως πρόσθεσε μια σημαντική διευκρίνιση: Όταν οι πληροφορίες συνίστανται σε προσωπικές απόψεις ή γνώμες, η ίδια η φύση τους τις καθιστά κατ' ανάγκη στενά συνδεδεμένες με τους συντάκτες τους και, ως εκ τούτου, συνιστούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω εξέταση του περιεχομένου, του σκοπού ή του αποτελέσματός τους³¹.

2. ΤΑ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΩΣ «ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ» ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Ως προς το δεύτερο ουσιώδες ζήτημα που κλήθηκε να εξετάσει, το Δικαστήριο προέβη σε σαφή διάκριση μεταξύ ψευδωνυμοποίησης και ανωνυμοποίησης. Το ΔΕΕ, ερμηνεύοντας συνδυαστικά το άρθρο 3 στοιχ. 6 EUDPR με την αιτιολογική σκέψη 17 του εν λόγω Κανονισμού, υπογράμμισε ότι η ψευδωνυμοποίηση δεν αποτελεί στοιχείο του ορισμού των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», αλλά αναφέρεται στη θέσπιση τεχνικών και οργανωτικών μέτρων με σκοπό τη μείωση του κινδύνου συσχέτισης ενός συνόλου δεδομένων με την ταυτότητα των υποκειμένων των δεδομένων³². Περαιτέρω, το ΔΕΕ τόνισε ότι η ύπαρξη και μόνον πληροφοριών που καθιστούν δυνατή την ταυτοποίηση του υποκειμένου των δεδομένων δεν επιτρέπει δεδομένα που έχουν υποστεί ψευδωνυμοποίηση να μπορούν να θεωρούνται, σε κάθε περίπτωση, ανώνυμα δεδομένα, εξαιρούμενα από το πεδίο εφαρμογής του EUDPR³³.

Ως εκ τούτου, κατά την κρίση του ΔΕΕ, το ΕΣΕ διαθέτει, εν προκειμένω, ως υπεύθυνος επεξεργασίας, συμπληρωματικές πληροφορίες βάσει των οποίων οι παρατηρήσεις που διαβιβάστηκαν στην Deloitte μπορούν να αποδοθούν στο υποκείμενο των δεδομένων, οπότε, για το ίδιο, οι

²⁸ Βλ. ΔΕΕ C-604/22, *IAB Europe κατά Gegevensbeschermingsautoriteit*, 07.03.2024, σκ. 45-50.

²⁹ Βλ. ΔΕΕ C-479/22 P, *OC κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής*, 07.03.2024, σκ. 45. Βλ. και ΔΕΕ C-487/21, *Österreichische Datenschutzbehörde και CRIF*, 04.05.2023, σκ. 23 και 24.

³⁰ Βλ. ΔΕΕ C-604/22, ό.π., σκ. 37. Βλ. και ΔΕΕ C-487/21, ό.π., σκ. 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία.

³¹ Βλ. ΔΕΕ C-413/23 P, ό.π., σκ. 54-60.

³² Βλ. *ibidem*, σκ. 72.

³³ Βλ. *ibidem*, σκ. 73.

παρατηρήσεις αυτές, παρά την ψευδωνυμοποίηση, διατηρούν τον προσωπικό τους χαρακτήρα³⁴. Από την άλλη μεριά, όσον αφορά τη Deloitte (τον αποδέκτη τρίτο των ψευδωνυμοποιημένων δεδομένων), είναι δυνατό οι εν λόγω παρατηρήσεις να μην έχουν προσωπικό χαρακτήρα³⁵. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα «δεν πρέπει να θεωρούνται ότι συνιστούν, σε κάθε περίπτωση και για κάθε πρόσωπο, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», στον βαθμό που η ψευδωνυμοποίηση μπορεί, αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, να αποτρέψει αποτελεσματικά την εξακρίβωση της ταυτότητας του υποκειμένου των δεδομένων από άλλα πρόσωπα πλην του υπευθύνου επεξεργασίας, κατά τρόπο ώστε, για τα πρόσωπα αυτά, η ταυτότητα του υποκειμένου των δεδομένων να μην μπορεί ή να μην μπορεί πλέον να εξακριβωθεί³⁶.

3. ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΙΣΧΥΟΥΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ως προς το τρίτο ζήτημα, το ΔΕΕ έκρινε, κατά την ερμηνεία του άρθρου 15 παρ. 1 στοιχ. δ' EUDPR, ότι οι υπεύθυνοι επεξεργασίας υποχρεούνται να ενημερώνουν τα υποκείμενα των δεδομένων σχετικά με το ποιοι είναι οι αποδέκτες των δεδομένων τους «κατά το χρόνο της συλλογής» των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα³⁷. Τούτο διότι η υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων –κατά τον χρόνο της συλλογής των σχετιζόμενων με αυτό δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα– σχετικά με τους ενδεχόμενους αποδέκτες των εν λόγω δεδομένων αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, να παράσχει στο υποκείμενο των δεδομένων τη δυνατότητα να αποφασίσει, εν πλήρει γνώσει της κατάστασης, αν θα παράσχει ή, αντιθέτως, αν θα αρνηθεί να παράσχει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και συλλέγονται από αυτό³⁸. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υποχρέωση ενημέρωσης που υπέχει το ΕΣΕ ως υπεύθυνος επεξεργασίας είχε, εν προκειμένω, εφαρμογή πριν από τη διαβίβαση των επίμαχων παρατηρήσεων και ανεξάρτητα από το αν αυτές ήταν ή δεν ήταν προσωπικού χαρακτήρα, από τη σκοπιά της Deloitte, μετά την ενδεχόμενη ψευδωνυμοποίησή τους³⁹.

IV. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Οι απαντήσεις που έδωσε το ΔΕΕ αποτελούν σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων, ενώ ο καινοτόμος χαρακτήρας της εν λόγω απόφασης μπορεί να εγείρει ορισμένες κρίσιμες σκέψεις σχετικά με τις πρακτικές επιπτώσεις της, αναφορικά τόσο με τις υποχρεώσεις των υπευθύνων επεξεργασίας όσο και με την ενωσιακή νομοθεσία για την προστασία δεδομένων.

³⁴ Βλ. *ibidem*, σκ. 76.

³⁵ Βλ. *ibidem*, σκ. 77.

³⁶ Βλ. *ibidem*, σκ. 86.

³⁷ Βλ. *ibidem*, σκ. 102.

³⁸ Βλ. *ibidem*, σκ. 108.

³⁹ Βλ. *ibidem*, σκ. 112.

1. ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ Η ΓΝΩΜΕΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ;

Στην σχολιαζόμενη απόφαση, το ΔΕΕ απάντησε αναφανδόν θετικά στο εν λόγω ερώτημα. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι οι προσωπικές απόψεις ή γνώμες που εκφράζονται πρέπει να αντιμετωπίζονται εξ ορισμού και σε κάθε περίπτωση ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από τις εταιρείες και τους οργανισμούς, ακόμη και αν αργότερα ανωνυμοποιηθούν ή ψευδωνυμοποιηθούν για περαιτέρω διαβίβαση, χωρίς να ενδιαφέρει το περιεχόμενο, ο σκοπός ή τα αποτελέσματά τους.

2. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η υπό εξέταση απόφαση είναι καταρχήν ευπρόσδεκτη, καθώς σχετικοποιεί την έννοια των ψευδωνυμοποιημένων δεδομένων, απομακρυνόμενη από τη δογματική προσέγγιση που ακολουθούν παραδοσιακά οι εθνικές αρχές προστασίας δεδομένων των κρατών μελών της ΕΕ. Εγείρει, ωστόσο, και ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα. Το αν τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα είναι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εξαρτάται από το αν ο αποδέκτης διαθέτει μέσα εξακρίβωσης της ταυτότητας ενός προσώπου⁴⁰. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι τα εν λόγω δεδομένα μπορεί να θεωρούνται ή να μην θεωρούνται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, και η αξιολόγηση αυτή πρέπει να λαμβάνει χώρα κατά περίπτωση.

Από τη μία πλευρά, αυτό μπορεί να ανακουφίσει τους αποδέκτες δεδομένων που δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα μέσα, για να ταυτοποιήσουν τα υποκείμενα· εάν δεν επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ο ΓΚΠΔ (ή, εν προκειμένω, ο EUDPR), δεν τυγχάνει εφαρμογής. Από την άλλη πλευρά, ένα σύνολο δεδομένων μπορεί να εξακολουθεί να θεωρείται προσωπικού χαρακτήρα εάν: *Πρώτον*, ο αποδέκτης διαθέτει μέσα τα οποία είναι ευλόγως πιθανό ότι θα χρησιμοποιηθούν για την εξακρίβωση της ταυτότητας ενός προσώπου· *δεύτερον* ο υπεύθυνος επεξεργασίας διαθέτει τα μέσα εξακρίβωσης της ταυτότητας, ακόμη και αν οι αποδέκτες δεν τα διαθέτουν και *τρίτον*, το εν λόγω σύνολο δεδομένων (ή μέρος αυτού) αποκαλύπτεται περαιτέρω σε τρίτο μέρος που μπορεί να ταυτοποιήσει το πρόσωπο. Η ερμηνεία στην οποία προέβη το ΔΕΕ, αν και νομικώς ορθή, αναμένεται εντούτοις να δημιουργήσει πρακτικές δυσκολίες για τους υπεύθυνους επεξεργασίας, οι οποίοι καλούνται πλέον να αξιολογούν τη δυνατότητα ταυτοποίησης σε κάθε στάδιο της ροής δεδομένων και να μην υποθέτουν ότι η ψευδωνυμοποίηση τους εξαιρεί αυτομάτως από το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ για την προστασία των δεδομένων.

Περαιτέρω, είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι το ΔΕΕ δεν εξαντλείται στη σχετικοποίηση μόνο της έννοιας των ψευδωνυμοποιημένων δεδομένων, αλλά την επεκτείνει και στην έννοια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα *per se*. Για παράδειγμα, πληροφορίες που οδηγούν στην ταυτοποίηση ενός προσώπου από έναν υπεύθυνο επεξεργασίας ενδέχεται να μην δύνανται να ταυτοποιούν το ίδιο πρόσωπο όταν οι ίδιες πληροφορίες διαβιβάζονται σε έναν τρίτο αποδέκτη, εάν ο τελευταίος δεν διαθέτει τα μέσα για την εξακρίβωση της ταυτότητας του εν λόγω προσώπου.

Η αναγνώριση από το Δικαστήριο ότι ορισμένα δεδομένα ενδέχεται να θεωρούνται προσωπι-

⁴⁰ Βλ. *ibidem*, σκ. 71-77.

κού χαρακτήρα από τη σκοπιά των υπεύθυνων επεξεργασίας, ενώ από τη σκοπιά των αποδεκτών τα ίδια δεδομένα ενδέχεται να μην θεωρούνται προσωπικού χαρακτήρα είναι δυνατό να δημιουργήσει ορισμένα προβλήματα, όταν τα υποκείμενα των δεδομένων επιδιώξουν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους. Για παράδειγμα, εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας Α διαβιβάσει ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα στον αποδέκτη Β, για τον οποίο το σύνολο των δεδομένων είναι κατ' ουσίαν ανωνυμοποιημένο, και, ως εκ τούτου, δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, τι θα συμβεί εάν το υποκείμενο των δεδομένων υποβάλει αίτημα πρόσβασης ή διαγραφής απευθείας στον Β; Στην πράξη, ο Β δεν θα είναι σε θέση να επιβεβαιώσει ή να αρνηθεί εάν επεξεργάζεται τα εν λόγω δεδομένα. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, ο ΓΚΠΔ δεν εφαρμόζεται για τον Β, πράγμα που σημαίνει ότι ο τελευταίος δεν θα έχει καμία υποχρέωση να απαντήσει σε αυτό το αίτημα.

Περαιτέρω, το άρθρο 11 ΓΚΠΔ προσθέτει ένα επιπλέον επίπεδο πολυπλοκότητας. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν μπορεί να ταυτοποιήσει ένα υποκείμενο δεδομένων, τότε δεν υποχρεούται να επεξεργάζεται συμπληρωματικές πληροφορίες αποκλειστικά και μόνο για να συμμορφωθεί με τα αιτήματα του υποκειμένου των δεδομένων, εκτός εάν το τελευταίο παρέχει τις εν λόγω πληροφορίες που επιτρέπουν την εξακρίβωση της ταυτότητάς του⁴¹. Ωστόσο, στο προηγούμενο παράδειγμα, εάν το σύνολο δεδομένων δεν είναι εξαρχής προσωπικού χαρακτήρα για τον αποδέκτη Β, το άρθρο 11 του ΓΚΠΔ δεν τυχάνει εφαρμογής στην περίπτωση αυτή. Η «γκρίζα ζώνη» που διαμορφώνεται καταδεικνύει την πρακτική δυσκολία ευθυγράμμισης των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων από τη μια μεριά με τη σχετικοποίηση της έννοιας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην οποία προβαίνει το ΔΕΕ από την άλλη.

3. ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΩΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Το ΔΕΕ χαρακτήρισε τη Deloitte ως «αποδέκτη» και αναφέρθηκε στη δυνατότητα εξακρίβωσης της ταυτότητας ενός προσώπου από πληροφορίες «υπό τον έλεγχό της⁴²». Μολονότι απέφυγε να χαρακτηρίσει ρητά τη Deloitte ως υπεύθυνη επεξεργασίας, εντούτοις το σκεπτικό του υποθέτει ένα βαθμό ανεξαρτησίας, ο οποίος συνεπάγεται την ιδιότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας. Εάν η Deloitte είχε ενεργήσει ως εκτελών την επεξεργασία, θα είχε άραγε το Δικαστήριο καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα, δεδομένου ότι οι εκτελούντες την επεξεργασία ενεργούν για λογαριασμό και κατόπιν οδηγιών του υπεύθυνου επεξεργασίας;

⁴¹ Άρθρο 11 ΓΚΠΔ: «1. Εάν οι σκοποί για τους οποίους ο υπεύθυνος επεξεργασίας επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν απαιτούν ή δεν απαιτούν πλέον την εξακρίβωση της ταυτότητας του υποκειμένου των δεδομένων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν υποχρεούται να διατηρεί, να αποκτά ή να επεξεργάζεται συμπληρωματικές πληροφορίες για την εξακρίβωση της ταυτότητας του υποκειμένου των δεδομένων αποκλειστικά και μόνο για το σκοπό της συμμόρφωσης προς τον παρόντα κανονισμό.

² Όταν, στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να αποδείξει ότι δεν είναι σε θέση να εξακριβώσει την ταυτότητα του υποκειμένου των δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ενημερώνει σχετικά το υποκείμενο των δεδομένων, εάν είναι δυνατόν. Στις περιπτώσεις αυτές, τα άρθρα 15 ως 20 δεν εφαρμόζονται, εκτός εάν το υποκείμενο των δεδομένων, για τον σκοπό της άσκησης των δικαιωμάτων του που απορρέουν από τα εν λόγω άρθρα, παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες που επιτρέπουν την εξακρίβωση της ταυτότητάς του».

⁴² Βλ. ΔΕΕ C-413/23 Ρ, ό.π., σκ. 77.

4. ΕΧΕΙ ΣΗΜΑΣΙΑ Η ΝΟΜΙΚΗ ΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ;

Στη σχολιαζόμενη απόφαση, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η συγκατάθεση είναι έγκυρη μόνο εάν τα υποκείμενα των δεδομένων ενημερώνονται για τους αποδέκτες των δεδομένων τους⁴³. Από αυτό συνάγεται ότι η νομική βάση για την επεξεργασία (συγκατάθεση) υπήρξε καθοριστικός παράγοντας στην εν λόγω απόφαση. Ωστόσο, όταν η επεξεργασία ερείδεται σε άλλη νομική βάση, όπως το έννομο συμφέρον του υπεύθυνου επεξεργασίας, η μη γνωστοποίηση των αποδεκτών θα μπορούσε να παραβιάζει τις υποχρεώσεις διαφάνειας, δεδομένου ότι τα υποκείμενα των δεδομένων μπορούν να ασκήσουν ουσιαστικά το δικαίωμά τους να αντιταχθούν στην κοινοποίηση των δεδομένων τους μόνο εάν γνωρίζουν ποιος θα είναι ο αποδέκτης τους.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στην σχολιαζόμενη απόφαση το ΔΕΕ υπογραμμίζει ότι οι προσωπικές απόψεις ή γνώμες αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, διευκρινίζει ότι τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα δεν είναι πάντα προσωπικά, αλλά πρέπει να αξιολογούνται κατά περίπτωση, και προβλέπει ότι οι υποχρεώσεις διαφάνειας ισχύουν εκ των προτέρων από την πλευρά του υπεύθυνου επεξεργασίας. Περαιτέρω, επισημαίνει ότι η έννοια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι σχετική και όχι απόλυτη και θα απαιτήσει από τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές των κρατών μελών να απομακρυνθούν από μια δογματική προσέγγιση του δικαίου για την προστασία των δεδομένων.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα την ψευδωνυμοποίηση, η τελευταία δεν αποτελεί πλέον απλώς ένα τεχνικό μέτρο προστασίας: Αναβαθμίζεται σε νομικό «άξονα» που καθορίζει εάν τα δεδομένα είναι ή όχι προσωπικού χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, εμπίπτουν ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ για την προστασία των δεδομένων. Το χρονικό σημείο που εκδόθηκε η απόφαση είναι αξιοσημείωτο. Το ΕΣΔΠ έχει ήδη δημοσιεύσει την έκδοση διαβούλευσης των Κατευθυντήριων γραμμών 01/2025 σχετικά με την ψευδωνυμοποίηση, ωστόσο η απόφαση του ΔΕΕ έρχεται σε άμεση αντίθεση με μέρος των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών⁴⁴. Ως εκ τούτου και υπό το φως της σχολιαζόμενης απόφασης θα πρέπει να αναμένουμε τόσο επικαιροποιημένες κατευθυντήριες γραμμές για την ψευδωνυμοποίηση όσο και κατευθυντήριες γραμμές για την ανωνυμοποίηση. □

⁴³ Βλ. *ibidem*, σκ. 106-108.

⁴⁴ Βλ. ΕΣΠΔ, Κατευθυντήριες γραμμές 01/2025 σχετικά με την ψευδωνυμοποίηση, 16 Ιανουαρίου 2025 (Έκδοση Διαβούλευσης), σελ. 4, όπου αναφέρεται ότι τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα είναι προσωπικού χαρακτήρα.